

Meme Kanseri Hemşireliği

Editörler

Prof. Dr. Özgül KARAYURT

Prof. Dr. Ayla AKKAŞ GÜRSOY

İstanbul
Tıp Kitabevi

Meme Kanseri Hemşireliği

Editörler

Prof. Dr. Özgül KARAYURT

Prof. Dr. Ayla AKKAŞ GÜR SOY

Editör Yardımcısı

Prof. Dr. Sevil GÜLER

İSTANBUL TIP KİTAP EVI

© İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık Hiz. Tic. Ltd. Şti

Meme Kanseri Hemşireliği © 2024

ISBN: 978-625-6820-68-5

Onkoloji Hemşireliği Derneği

Web adresi: www.onkohem.org.tr

E-mail: onkohem1989@yahoo.com

Yasalar uyarınca, bu yapıtın yayın hakları İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık Hiz. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Yazılı izin alınmadan ve kaynak olarak gösterilmeden, elektronik, mekanik ve diğer yöntemlerle kısmen veya tamamen kopya edilemez; fotokopi, teksir, baskı ve diğer yollarla çoğaltılamaz.

UYARI

Medikal bilgiler sürekli değişmekte ve yenilenmektedir. Standart güvenlik uygulamaları dikkate alınmalı, yeni araştırmalar ve klinik tecrübeler ışığında tedavilerde ve ilaç uygulamalarındaki değişikliklerin gerekli olabileceği bilinmelidir. Okuyuculara ilaçlar hakkında üretici firma tarafından sağlanan her ilaca ait en son ürün bilgilerini, dozaj ve uygulama şekillerini ve kontrendikasyonları kontrol etmeleri tavsiye edilir. Her hasta için en iyi tedavi şeklini ve en doğru ilaçları ve dozlarını belirlemek uygulamayı yapan hekimin sorumluluğundadır. Yayıncı ve editörler bu yayından dolayı meydana gelebilecek hastaya ve ekipmanlara ait herhangi bir zarar veya hasardan sorumlu değildir.

Yayına Hazırlayan: İstanbul Medikal Sağlık ve Yayıncılık Hiz. Tic. Ltd. Şti

Yayıncı Sertifika Numarası: 12643

Yayın Koordinatörü: Seda Şahin

İmy Adına Grafiker: İstanbul Tıp Kitabevi

Şubelerimiz

Merkez Turgut Özal Caddesi Börekçi Veli Sokak No: 4/A

Çapa-İstanbul Tel: 0212.584 20 58 (pbx)

Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Rıhtım Caddesi Derya İş Merkezi No: 28/16-17

Kadıköy-İstanbul Tel: 0216.336 20 60

Online Alışveriş

www.istanbultip.com.tr

Satış Hattı

0506 866 97 04

İTHAF

Ülkemizde meme bakım hemşireliğinin özel dal
hemşireliği alanı olarak gelişmesine emek veren
değerli meslektaşlarımıza ve sevgili öğrencilerimize...

Ön Söz

Meme kanseri, her yıl birçok kadını ve ailesini etkileyen küresel bir sağlık sorunu olarak önemini korumaktadır. Hastalar için meme kanseri, korku ve belirsizlikle başa çıkmak, umutla umutsuzluk arasındaki dengeyi korumak ve yaşam seçimleriyle baş etmek anlamına gelir. Bu süreçte aileler, sevdiklerinin bu zorlu yolculuğunda onlara eşlik etmenin yanı sıra bakım verme rollerini üstlenmek durumundadır.

Hastaların ve ailelerinin, süreç boyunca karşılaşılabilecekleri çeşitli testler, işlemler ve tedaviler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayacak nitelikli sağlık profesyonellerine gereksinim vardır. Hemşireler, erken tanıdan tedaviye ve palyatif bakıma kadar kanser sürecinin her aşamasında bütünsel, hasta odaklı bakım sunarak disiplinler arası ekibin bir parçası olarak hizmet verirler. Bunun yanında hemşireler, hastaların, ailelerin, bakıcıların ve diğer sağlık profesyonellerinin ortak çalışmalarını teşvik ederek, iyileşme ve destek için gerekli güven, empati ve destek ortamlarını geliştirebilirler.

Meme kanseri hemşireliği, rutin taramalardan karmaşık girişimlere kadar farklı bağlamlarda hastalara kapsamlı bakım sağlamayı gerektiren çeşitli roller ve sorumlulukları içerir. Teknolojideki ilerlemeler, tedavi yöntemlerindeki değişiklikler ve sağlık hizmeti sunum modellerindeki gelişmelerle birlikte, meme kanseri bakımında uzmanlaşmış bilgi ve becerilere olan gereksinim giderek artmaktadır.

Meme bakımı hemşireliğine bütünsel bir yaklaşım sunan bu kitap, en son kanıta dayalı uygulamalardan ve klinik kılavuzlardan yararlanılarak yazılmıştır. Kitabın amacı; hemşireleri meme kanseri olan bireylere en iyi bakımı sağlamak için gerekli bilgi ve becerilerle donatmaktır. Böylece hemşirelere bu hastalıktan etkilenen bireyler, aileleri ve topluluklar için rolleri konusunda güncel bilgi sağlanması hedeflenmektedir. Kitabın içeriği; erken tanıdan, tedavi kararlarından, semptom yönetiminden rehabilitasyona kadar her konuda pratik rehberlik ve uygulanabilir stratejiler sunarak hasta bakım sonuçlarını en üst düzeye çıkarmayı hedefler. Meme kanseri hastasının tedavi ve bakımının disiplinler arası ekip çalışması ile yürütülmesi gerekmektedir. Kitabın içeriği ve yazarları da bu bakış açısı ile tamamen çok disiplinli olarak oluşturulmuştur.

Ülkemizde meme kanseri hemşireliği alanında bir ilk olan bu kitabın, meme kanseri olan bireylerin ve ailelerinin sağlığını ve refahını geliştirmeye adanmış herkes için bir kaynak olmasını temenni ediyoruz. Kitabın hazırlanmasında emeği geçen değerli yazarlara çok teşekkür ederiz.

Editörler
Prof. Dr. Özgül KARAYURT
Prof. Dr. Ayla AKKAŞ GÜRSOY

Editör Yardımcısı
Prof. Dr. Sevil GÜLER

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Özgül KARAYURT
Editör

Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu'ndan 1985 yılında mezun oldu. Dokuz Eylül Üniversite Hastanesinde genel cerrahi klinik hemşiresi, sorumlu hemşire, cerrahi birimler başhemşireliği görevlerini yürüttü. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde 1991 yılında Halk Sağlığı ve 1997 yılında Cerrahi Hastalıkları Hemşireliğinde yüksek lisans eğitimlerini tamamladı. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliğinde Doktora eğitimini 2003 yılında tamamladı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu'nda Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda 1999 yılında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. DEÜ Hemşirelik Fakültesinde 2010 yılında Cerrahi Hastalıkları Hemşireliğinde doçent, ve 2015 yılında ise profesör ünvanını aldı. Aynı Fakültede, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Başkanlığı ve Dekan yardımcılığı görevlerini yürüttü.

İngiltere, Londra'da "The International Society of Nurses in Cancer Care" tarafından düzenlenen meme kanseri eğitici eğitimi programına katıldıktan sonra, Türkiye'de Onkoloji Hemşireliği Derneği (OHD) Meme Bakım Hemşireliği Komisyonunda "meme kanserinde eğitici eğitim"lerini başlatmıştır. Türkiye genelinde 7 coğrafi bölgede düzenlenen meme kanseri eğitimci eğitimi kurslarında başkan ve eşbaşkan olarak görev almıştır. 2012- 2019 yılları arasında OHD Meme Bakım Hemşireliği Komisyonu başkanlığını yürütmüştür.

Türk Cerrahi ve Ameliyathane Hemşireleri Derneğinde yönetim kurulu üyesi olarak çalışmıştır.

Prof. Dr. Özgül KARAYURT, çok sayıda doktora ve yüksek lisans tez danışmanlığı yapmış olup, ulusal ve uluslararası basılmış çok sayıda makaleleri, bildiri-leri, bilimsel alanda ödülleri, projeleri, çeşitli dernek üyelikleri bulunmaktadır. Bir çok uluslararası ve ulusal kongre ve kurslarda davetli konuşmacı olarak görev almıştır.

Fakülte Yönetim Kurulu, Fakülte Kurulu, Etik Kurul, Sağlık Bilimleri Enstitü Kurulu, Yayın Kurulu üyeliklerini yürütmüştür.

Halen 2016 yılında başladığı İzmir Ekonomi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk annesidir.

Prof. Dr. Ayla AKKAŞ GÜR SOY
Editör

1989 yılında Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'ndan mezun oldu. Lisansüstü eğitimini Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği Ana Bilim Dalı'nda tamamladı. Gürsoy, lisans mezuniyeti ardından iki yıl ameliyathane hemşiresi olarak çalıştı. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Gürsoy 28 yıllık süreçte Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğretim elemanı, müdür yardımcısı, dekan yardımcısı görevlerinde bulundu. 2017 yılında emekli olan Gürsoy, 2017-2020 yılları arasında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu'nda Hemşirelik ve Nursing bölüm başkanlığını yürüttü. Halen Antalya Bilim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı olarak çalışmaya devam etmektedir. Gürsoy'un mesleki alanı cerrahi hastalıklar hemşireliği olup, özellikle meme kanseri hemşireliği ve perioperatif hemşirelik ile ilgili çalışmalar yürütmekte, hobi olarak resimle ilgilenmektedir.

Prof. Dr. Sevil GÜLER
Editör Yardımcısı

1976 yılında Bulgaristan'ın Tolbuhin (Dobrich) kentinde doğmuştur. 1998 yılında Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'ndan mezun olmuştur. 1998 – 2003 yılları arasında kardiyovasküler cerrahi klinik hemşiresi, kardiyovasküler cerrahi yoğun bakım hemşiresi ve supervisor hemşire olarak görev yapmıştır. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Programı'ndan 2003 yılında yüksek lisans, 2010 yılında doktora derecesini almıştır. 2003-2009 yılları arasında Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda araştırma görevlisi, 2009-2011 yılları arasında Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalında araştırma görevlisi, 2011-2017 yılları arasında öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2017 yılında Doçent, 2024 yılında Profesör unvanını almıştır. Prof. Dr. Güler, 2007 yılından beri Onkoloji Hemşireliği Derneği Meme Bakım Hemşireliği Komisyonu üyesi olup, 2007-2009 ve 2012-2018 yılları arasında komisyonda sekreter, 2019—2021 yılları arasında başkan yardımcısı, 2022-2023 yılları arasında başkan olarak görev yapmıştır. Halen Gazi Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Yazarlar Kurulu

Yazarlar, isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Prof. Dr. Arzu TUNA

Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Balıkesir

Arş. Gör. Aslıhan ÖZTÜRK ÇETİN

İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Onkoloji Hemşireliği AD, İzmir

Doç. Dr. Aydanur AYDIN

Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gümüşhane

Doç. Dr. Aygül KISSAL

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği AD, Tokat

Prof. Dr. Ayla AKKAŞ GÜRSOY

Antalya Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Antalya

Öğr. Gör. Dr. Aylin ERDİM

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, İstanbul

Arş. Gör. Aylin GÜNAY

Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara

Doç. Dr. Ayşe ÇAL

Ankara Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara

Uzm. Fzt. Ayşe KAYALI

İzmir Bayraklı İlçe Sağlık Müdürlüğü, 2 No'lu Sağlıklı Hayat Merkezi Fiziksel Aktivite Birimi, İzmir

Prof. Dr. Baha ZENGEL

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Medical Point Hastanesi, İzmir

Dr. Öğr. Üyesi Burçin IRMAK

Ordu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Ordu

Öğr. Gör. Büşra ÇIRAK SAĞDIÇ

Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Ankara

Arş. Gör. Cemile AKTUĞ

Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Gümüşhane

Prof. Dr. Coşkun USTA

Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji AD, Antalya

Öğr. Gör. Çisem BAŞTARCAN

İstanbul Beykent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul

Doç. Dr. Derya ÇINAR

İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Onkoloji Hemşireliği AD, İzmir

Uzm. Hem. Derya SUBAŞI SEZGİN

EuropaDonna Türkiye, İstanbul

Prof. Dr. Didem KARADİBAK

Dokuz Eylül Üniversitesi,
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi,
Kardiyopulmoner Fizyoterapi AD, İzmir

Öğr. Gör. Doğa ULCAI

Maltepe Üniversitesi,
Hemşirelik Yüksekokulu, İstanbul

Prof. Dr. Duygu HIÇDURMAZ

Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
Psikiyatri Hemşireliği AD, Ankara

Öğr. Gör. Ebru DERELİ

Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Kırklareli

Arş. Gör. Ebru KARAASLAN

SANKO Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları
Hemşireliği AD, Gaziantep

Prof. Dr. Elanur YILMAZ KARABULUTLU

Erzurum Teknik Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
İç Hastalıkları Hemşireliği AD, Erzurum

Doç. Dr. Fatma ARIKAN

Akdeniz Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
İç Hastalıkları Hemşireliği AD, Antalya

Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜNDOĞDU

KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Konya

Doç. Dr. Figen EROL URSAVAŞ

Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Çankırı

Doç. Dr. Figen ŞENGÜN İNAN

Gazi Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD,
Ankara

Doç. Dr. Gonca Dilek HANEDAN USLU

İstinye Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Radyasyon Onkolojisi AD, İstanbul

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Banu ACAR GÜL

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çankırı

Dr. Öğr. Üyesi Hatice BALCI

KTO Karatay Üniversitesi,
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Konya

Uzm. Hem. Hatice Büşra GÜRCEN

İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü,
Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi,
İstanbul

Dr. Öğr. Üyesi Havva KARADENİZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Halk Sağlığı Hemşireliği AD, Trabzon

Prof. Dr. Hicran YILDIZ

Bursa Uludağ Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
İç Hastalıkları Hemşireliği, Bursa

Öğr. Gör. İlknur YÜCEL

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Hizmetleri
Meslek Yüksekokulu, Diyaliz Bölümü, İstanbul

Prof. Dr. L. Bikem SÜZEN

Antalya Bilim Üniversitesi, Dış Hekimliği
Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri AD, Antalya

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAGÜLLE

Antalya Bilim Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri
Meslek Yüksekokulu, Terapi ve Rehabilitasyon
Bölümü, Fizyoterapi Programı, Antalya

Prof. Dr. Mehmet Ali KOÇDOR

Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Genel Cerrahi AD, İzmir

Prof. Dr. M. Sühan AYHAN

Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Plastik
Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi AD, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Menekşe CENGİZ

Antalya Bilim Üniversitesi,
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü,
Fizyoterapi Programı, Antalya

Prof. Dr. Murat KOÇER

Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesi,
İç Hastalıkları AD, Tıbbi Onkoloji BD, Antalya

Hem. Neşe DURSUN SARIYAZ

T.C. Sağlık Bakanlığı Ankara Bilkent Şehir
Hastanesi, Onkoloji Hastanesi, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Nevra KALKAN

Gazi Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Ankara

Arş. Gör. Nihal YILDIZ EMRE

Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Cerrahi Hastalıkları
Hemşireliği AD, Kırıkkale

Doç. Dr. Nurten TERKEŞ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Bucak Sağlık Yüksekokulu, İç Hastalıkları
Hemşireliği AD, Bucak/Burdur

Dr. Oğuzhan KARASU

Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi AD,
Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Özge İŞERİ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi
Hastalıkları Hemşireliği AD, Samsun

Prof. Dr. Özgül KARAYURT

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir

Dr. Öğr. Üyesi Rüksan ÇEHRELİ

Dokuz Eylül Üniversitesi Onkoloji Enstitüsü
Emekli Öğretim Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Saadet ÇÖMEZ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Burdur

Arş. Gör. Selcan Zeynep ERGÖZ AKSOY

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İzmir

Doç. Dr. Selda RIZALAR

Sağlık Bilimleri Üniversitesi,
Hamidiye Hemşirelik Fakültesi,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, İstanbul

Doç. Dr. Sema KOÇAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları
Hemşireliği AD, Rize

Prof. Dr. Sema SEZGİN GÖKSU

Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Tıbbi Onkoloji BD, Antalya

Dr. Öğr. Üyesi Seval TÜRK

Antalya Bilim Üniversitesi, Dış Hekimliği
Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri AD, Antalya

Prof. Dr. Sevil GÜLER

Gazi Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Ankara

Prof. Dr. Sevim ERCAN KELEK

Akdeniz Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek
Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler
Bölümü, Antalya

Uzm. Dr. Tuğrul Burak GENÇ

Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Tıbbi Onkoloji BD, Antalya

Uzm. Hem. Yasemin NAZLI

İstanbul Breast Center, İstanbul

Arş. Gör. Yasemin ŞARA

Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD, Konya

Arş. Gör. Dr. Zeynep DEVECİ KOÇBİLEK

Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Cerrahi
Hastalıkları Hemşireliği AD, Denizli

Kısaltmalar

a.	: Arteria
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AC	: Adriamicin-Siklofosfamid
ACOG	: American College of Obstetricians and Gynecologists (Amerikan Jinekoloji ve Obstetrik Derneği)
ACR	: American College of Radiology (Amerikan Radyoloji Koleji)
ACS	: American Cancer Society (Amerikan Kanser Birliği)
AD	: Aksiller Diseksiyon
AICR	: American Institute for Cancer Research (Amerikan Kanser Araştırma Enstitüsü)
Aİ	: Aromataz İnhibitörleri
AJCC	: Amerikan Kanser Komitesi (American Joint Committee on Cancer)
ALND	: Aksiller Lenf Nodu Diseksiyonu
ALP	: Alkalen Fosfataz (Alkaline Phosphatase)
ANA	: American Nursing Association (Amerikan Hemşireler Birliği)
APTA	: American Physical Therapy Association (Amerikan Fizik Tedavi Derneği)
ASBrS	: American Society of Breast Surgeons (Amerikan Meme Cerrahları Derneği)
ASCO	: American Society of Clinical Oncology (Amerikan Klinik Onkoloji Derneği)
ASTRO	: American Society for Radiation Oncology (Amerikan Radyasyon Onkolojisi Derneği)
ATM	: Ataksi-Telenjiektazi
AUC	: Plazma Konsantrasyon-Zaman Eğrisi Altında Kalan Alan
AWMF	: The Association of the Scientific Medical Societies in Germany (Almanya Bilimsel ve Tıbbi Birlik Komisyonu)
BCNA	: Breast Cancer Network Australia (Meme Kanseri Avustralya Ağı)
BCRAT	: NCI Breast Cancer Risk Assessment Tool (NCI Meme Kanseri Risk Değerlendirme Aracı)
BCRF	: Breast Cancer Research Foundation (Meme Kanseri Araştırma Vakfı)
BDT	: Bilişsel Davranışçı Terapi
BIA-ALCL	: Breast Implant-Associated Anaplastic Large-Cell Lymphoma (Meme İmplantı ile İlişkili Anaplastik Büyük Hücreli Lenfoma)
BIA-SCC	: Meme İmplantı İlişkili Skuamöz Hücreli Kanser
BIA	: Bioelektrik İmpedans Analizi
BIRADS	: Breast Imaging Reporting And Data Systems (Meme Görüntüleme Raporlama ve Veri Sistemi)
BKİ	: Beden Kitle İndeksi
BLNR	: Bölgesel Lenf Nodu Radyoterapisi
BOADICEA	: The Breast and Ovarian Analysis of Disease Incidence and Carrier Estimation Algorithm (Meme ve Over Hastalık İnsidansının Analizi ve Taşıyıcı Tahmini Algoritması)

BRCA	: Breast Cancer Susceptibility (Meme Kanseri Yatkınlığı)
BRCA1	: Breast Cancer 1 Gene (Meme Kanseri 1 Geni)
BRCA2	: Breast Cancer 2 Gene (Meme Kanseri 2 Geni)
BRCAPRO	: Risk Estimator For Breast And Ovarian Cancer (Meme ve Over Kanseri İçin Risk Tahmin Aracı)
BRT	: Brakiterapi
BT	: Bilgisayarlı Tomografi
CAE	: Cerrahi Alan Enfeksiyonları
CAR	: Kimerik Antijen Reseptörü (Chimeric Antigen Receptor)
CDC	: Centers for Disease Control and Prevention (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi)
CDH1	: Kaderin 1, Blefarosilodontik Sendromu
CDK 4/6	: Sikline Bağımlı Kinaz 4/6
CDK	: Sikline Bağımlı Kinazlar
Cerb-B2 (HER2)	: İnsan Epidermal Büyüme Faktör Reseptörü 2
CHEK2	: Checkpoint Kinaz 2
CMF	: Siklofosamid-Metotreksat-Fluorouracil
CTCAE	: Advers Olaylar İçin Ortak Terminoloji Kriterleri
CTLA-4	: Sitotoksik T Lenfosit İlişkili Molekül-4 (Cytotoxic T-Lymphocyte-Associated Antigen-4)
DASH	: Dietary Approaches to Stop Hypertension
DES	: Dietil Bestrol
DHA	: Dokosoheksoneik Asit
DIEAP	: Derin İnferior Epigastrik Arter Perforatör Flebi
DM	: Diyabetes Mellitus
DNA	: Deoksiribo Nükleik Asit
Doc	: Docetaxel
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DT	: Distres Termometresi
DVT	: Derin Ven Trombozu
EC	: Epirubusin-Siklofosamid
EGF	: Epidermal Büyüme Faktörü
EGFR	: Epidermal Büyüme Faktörü Reseptörü
EMG	: Elektromyografi
EONS	: European Oncology Nursing Society (Avrupa Onkoloji Hemşireliği Birliği)
EORTC	: European Organisation for Research and Treatment of Cancer (Avrupa Kanseri Araştırma ve Tedavi Organizasyonu)
EPA	: Omega 3
EPIC	: The European Prospective Investigation into Cancer and Nutrition (Kanser ve Beslenme ile İlgili Avrupa Prospektif Araştırması)
ER	: Estrogen Receptor (Östrojen Reseptörü)
ERAS	: Enhanced Recovery After Surgery (Cerrahi Sonrası Hızlandırılmış İyileşme)
ESMO	: European Society for Medical Oncology (Avrupa Tıbbi Onkoloji Derneği)
EURECCA	: The European Registration of Cancer Care (Avrupa Kanseri Bakımı Kaydı)
EUSOMA	: The European Society of Breast Cancer Specialists (Avrupa Meme Kanseri Uzmanları Birliği)
FDA	: U.S. Food and Drug Administration (Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi)
FEC	: Fluorouracil-Epirubicin-Siklofosamid
FGF	: Fibroblast Büyüme Faktörü
FIL	: Laktasyonu Baskılayan Faktör
FKH	: Fetal Kalp Hızı
FSH	: Folikül Stimulan Hormon

G-CSF	: Granülosit Koloni Uyarıcı Faktör
GABA	: Gama Aminobütirik Asit
GCSF	: Granulosit Koloni Uyarıcı Faktör
GI	: Glisemik İndeks
GINA	: Genetic Information Non-discrimination Act (Genetik Bilgi Ayrımcılık Yasağı Yasası)
GL	: Glisemik Load (Glisemik Yük)
gll	: Glandulae
GLOBOCAN	: Global Cancer Data (Global Kanser Verileri)
GM-CSF	: Granülosit Makrofaj Koloni Stimule Edici Faktör
GnRH	: Gonadotropin Releasing (Salıcı) Hormon
GYA	: Günlük Yaşam Aktivitesi
HER-2	: Human Epidermal Growth Factor Receptor 2 (İnsan Epidermal Büyüme Faktörü 2)
HFS	: El-Ayak Sendromu
Hgb	: Hemoglobin
HGF	: Hepatosit Büyüme Faktörü
HOMA-IR	: Homeostatik Model Değerlendirmesi İndeksi
HR	: Hormon Reseptör
HRT	: Hormon Replasman Tedavisi
HT	: Hormonoterapi
IARC	: International Agency on Cancer for Research (Uluslararası Kanser Araştırmaları Ajansı)
IBIS	: International Breast Cancer Intervention Study (Uluslararası Meme Kanseri Müdahale Çalışması)
IgA	: İmmünglobulin A
IGAP	: Inferior Gluteal Perforatör Flebi
IGF	: Insulin Growth Factor (İnsülin Benzeri Büyüme Faktörü)
IMRT	: Intensity Modulated Radiotherapy (Yoğunluk Ayarlı Radyoterapi)
IORT	: İntraoperatif Radyoterapi
IRS	: İnsülin Reseptör Substrat (İnsülinle İlişkili Sübstrat)
ISL	: International Society of Lymphology (Uluslararası Lenfoloji Birliği)
ISNCC	: International Society of Nurses in Cancer Care (Uluslararası Kanser Bakım Hemşireleri Derneği)
ISON	: The International Society of Nurses in Genetics (Uluslararası Genetik Hemşireleri Derneği)
ISOO	: International Society of Oral Oncology (Uluslararası Oral Onkoloji Derneği)
IVF	: İn Vitro Fertilizasyon
IVIG	: İntravenöz İmmünglobulin
IVM	: İn Vitro Matürasyon
İ.V	: İntravenöz
Karbo	: Karboplatin
KBPN	: Kemoterapiye Bağlı Periferik Nöropati
KDF	: Kompleks Dekonjestif Fizyoterapi
KİY	: Kanserle İlişkili Yorgunluk
KKMM	: Kendi Kendine Meme Muayenesi
KMM	: Klinik Meme Muayenesi
KT	: Kemoterapi
LAD	: Left Anterior Descending
LAG-3	: Lenfosit Aktivasyon Geni 3
LAP	: Lenfadenopati
LH	: Luteinizan Hormon
LHRH	: Luteinizing Hormone-Releasing Hormon

LINAC	: Lineer Akselaratör
LYMPHA	: Lymphatic Microsurgical Preventing Healing Approach (Lenfatik Mikrocerrahi Önleme İyileştirme Yaklaşımı)
m.	: Musculus
MASCC	: Multinational Asssocation Supportive Care in Cancer (Çok Uluslu Kanserde Destekleyici Bakım Derneği)
MBA	: Meme Başı Akıntısı
MEHEM	: Meme Hemşireliği Sertifika Programı
MLD	: Manuel Lenfatik Drenaj
MNA	: Mini Nutrisyonel Değerlendirme
MRG	: Manyetik Rezonans Görüntülemesi
MRM	: Modifiye Radikal Mastektomi
mTOR	: Mechanistic Target Of Rapamycin (Rapamisin Protein Kompleksinin Memeli Hedefi)
n.	: Nervus
NANDA	: North American Nursing Diagnosis Association (Kuzey Amerika Hemşirelik Tanımları Birliği)
NBCF	: National Breast Cancer Foundation
NCCN	: National Comprehensive Cancer Network (Ulusal Kapsamlı Kansere Ağ)
NCI-CTCAE	: National Cancer Institute-Common Terminology Criteria for Adverse Events (Ulusal Kansere Enstitüsünün Yan Etkiler İçin Genel Terminoloji Kriterleri)
NCI	: National Cancer Insttute (Ulusal Kansere Enstitüsü)
NLN	: National Lymphedema Network (Ulusal Lenfodem Ağ)
nn.	: Nervi (Çoğul)
NSGC	: The National Society of Genetic Counsellors (Amerikan Ulusal Genetik Danışmanlar Birliği)
OHD	: Onkoloji Hemşireleri Derneği
ONS	: Oncology Nursing Society (Amerikan Onkoloji Hemşireler Birliği)
P.O	: Peroral
PA	: Postero-Anterior
PALB2	: Partner ve Lokalize Edici BRCA2
PAP	: Profunda Femoris Perforatör Flebi
PARP	: Poli ADP-Riboz Polimerazlar
PCR	: Polimeraz Zincir Reaksiyonu
PD-1	: Programlanmış Ölüm-1 Reseptörü
PD-L1	: Programlanmış Ölüm Ligandı-1
Pembro	: Pembrolizumab
PET	: Pozitron Emisyon Tomografisi
PET/BT	: Pozitron Emisyon Tomografisi/Bilgisayarlı Tomografi
PI3K	: Alfa Spesifik Fosfoinositid 3-Kinaz
PIF	: Prolaktin Baskılayıcı Faktör
PIK3	: Fosfatidilinositol-3-Kinaz
PIK3CA	: Fosfoinositid 3-Kinaz Alt Birim Alfa
PKC	: Pnömatik Kompresyon Cihazı
PLX-TP	: Paklitaxel-Trastuzumab-Pertuzumab
PLX	: Paklitaxel
PMRT	: Parsiyel Meme Radyoterapisi
PR	: Progesteron Reseptörleri
PREDIMED	: Primary Prevention of Cardiovascular Diseases with a Mediterranean Diet (Akdeniz Diyeti ile Kardiyovasküler Hastalıkların Birincil Önlenmesi)
PTEN	: Protein Tirozin Fosfataz Ve Tensin Homoloğu
ROM	: Range of Motion (Eklem Hareket Açıklığı)

rr.	: Rami
RT	: Radyoterapi
RTEÜ	: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
RTOG	: Radyasyon Tedavisi Onkoloji Grubu (Radiation Therapy Oncology Group)
SCL	: Supraklaviküler Lenf Nodu
SEER	: Surveillance, Epidemiology and End Results (Sürveyans, Epidemiyoloji ve Son Sonuçları)
SENATURK	: Senoloji Akademisi
SERD	: Seçici Östrojen Reseptörü Down Regülatörü
SERM	: Seçici Östrojen Reseptör Düzenleyicileri
SGA	: Subjective Global Assessment (Subjektif Global Değerlendirme)
SGAP	: Superior Gluteal Arter Perforatör Flebi
SIEA	: Superfisyal Sirkümfleks İliak Arter Flebi
Siklo	: Siklofosfamid
SKF	: Supraklaviküler Fossa
SLE	: Sistemik Lupus Eritematozus
SLN	: Sentinel Lenf Nodu
SLNB	: Sentinel Lenf Nodu Biyopsisi
SPF	: Sun Protection Factor
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
STK11	: Serin-Treonin Kinaz 11, Peutz-Jegher Sendromu
T-DM1	: Trastuzumab Emtansine
TAC	: Docetaxel-Adriamicin-Siklofosfamid
TC	: Docetaxel-Siklofosfamid
TCH	: Docetaxel, Karboplatin, Trastuzumab
TCHP	: Docetaxel-Karboplatin-Trastuzumab-Pertuzumab
TcO2	: Transkütanöz Oksimetre
TDAP	: Torako Dorsal Arter Perforatör Flebi
TDM1	: Trastuzumab Emtansin
TDX	: Trastuzumab Deruxtekan
THP	: Taxan-Trastuzumab-Pertuzumab
TKI	: Tirozin Kinaz İnhibitörleri
TMG	: Transverse Miyokütanöz Gracilis Flebi
TMRT	: Tüm Meme Radyoterapisi
TNBC	: Triple Negative Breast Cancer (Üçlü Negatif Meme Kanseri)
TNM	: Tümör-Lenf Nodu-Metastaz
TP53	: Tümör Protein 53, Li-Fraumeni Sendromu
TRAM	: Transvers Rektus Abdominis Miyokütanöz
Tru-cut biyopsi	: Kalın İğne Biyopsisi
TXLCaP	: Taxal+Karboplatin
USG	: Ultrasonografi
USPSTF	: United States Preventive Services Task Force (Amerika Birleşik Devletleri Önleyici Hizmetler Görev Gücü)
UVA	: Ultraviyole A
UVB	: Ultraviyole B
v.	: Vena
VAS	: Görsel Kıyaslama Ölçeği
VEGF	: Vasküler Endotelial Büyüme Faktörü
VTE	: Venöz Tromboemboli
WCRF	: World Cancer Research Fund International (Dünya Kanseri Araştırma Fonu)
YAB	: Yaygın Anksiyete Bozukluğu

İçindekiler

Bölüm 1. Meme Bezlerinin Embriyolojisi, Histolojisi ve Anatomisi	1
Prof. Dr. L. Bikem SÜZEN, Dr. Öğr. Üyesi Menekşe CENGİZ, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARAGÜLLE, Dr. Öğr. Üyesi Seval TÜRK	
Bölüm 2. Memenin Gelişimi ve Fizyolojisi	7
Prof. Dr. Sevim ERCAN KELEK	
Bölüm 3. Meme Kanseri Epidemiyolojisi, Risk Faktörleri ve Korunma	12
Dr. Öğr. Üyesi Havva KARADENİZ	
Bölüm 4. Meme Kanserinde Risk Değerlendirme	19
Doç. Dr. Aygöl KISSAL	
Bölüm 5. Meme Kanseri Belirti ve Bulguları	30
Öğr. Gör. Dr. Aylin ERDİM, Hem. Neşe DURSUN SARIYAZ	
Bölüm 6. Meme Kanseri Türleri, Sınıflaması ve Evrelendirilmesi	36
Prof. Dr. Mehmet Ali KOÇDOR	
Bölüm 7. Meme Kanserinde Tarama ve Erken Tanı	41
Doç. Dr. Ayşe ÇAL, Öğr. Gör. İlknur YÜCEL	
Bölüm 8. Meme Kanseri Tanı Yöntemleri	48
Doç. Dr. Nurten TERKEŞ	
Bölüm 9. Meme Kanserinde Cerrahi Tedavi	56
Prof. Dr. Baha ZENGEL	
Bölüm 10. Meme Kanseri Cerrahisi Öncesi ve Sonrası Hemşirelik Bakımı	68
Doç. Dr. Sema KOÇAN, Arş. Gör. Cemile AKTUĞ	
Bölüm 11. Meme Kanserine Bağlı Lenfödem ve Önlenmesi	76
Arş. Gör. Dr. Zeynep DEVECİ KOÇBİLEK, Prof. Dr. Özgül KARAYURT	
Bölüm 12. Meme Kanserine Bağlı Lenfödem Yönetimi	87
Uzm. Fzt. Ayşe KAYALI, Prof. Dr. Didem KARADİBAK	
Bölüm 13. Meme Kanserinde Kemoterapi ve Sık Kullanılan Protokoller	96
Prof. Dr. Murat KOÇER	

Bölüm 14. Kemoterapi Sürecindeki Meme Kanseri	
Hastasının Hemşirelik Bakımı	108
Prof. Dr. Elanur YILMAZ KARABULUTLU, Öğr. Gör. Doğa ULCAI	
Bölüm 15. Meme Kanserinde Radyoterapi	121
Doç. Dr. Gonca HANEDAN USLU	
Bölüm 16. Radyoterapi Sürecindeki Meme Kanseri	
Hastasının Hemşirelik Bakımı	128
Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜNDOĞDU, Arş. Gör. Aylin GÜNAY	
Bölüm 17. Meme Kanserinde Hormonoterapi	134
Prof. Dr. Murat KOÇER	
Bölüm 18. Hormonoterapi Sürecindeki Meme Kanseri	
Hastasının Hemşirelik Bakımı	142
Arş. Gör. Aslıhan ÖZTÜRK ÇETİN, Doç. Dr. Derya ÇINAR	
Bölüm 19. Meme Kanserinde Hedefe Yönelik Tedaviler ve İmmünoterapi	150
Uzm. Dr. Tuğrul Burak GENÇ, Prof. Dr. Sema SEZGİN GÖKSU	
Bölüm 20. Hedefe Yönelik Tedavi Alan Meme Kanseri	
Hastasının Hemşirelik Bakımı	159
Prof. Dr. Hicran YILDIZ, Arş. Gör. Yasemin ŞARA	
Bölüm 21. İmmünoterapi Alan Meme Kanseri Hastasının Hemşirelik Bakımı	165
Prof. Dr. Hicran YILDIZ, Arş. Gör. Yasemin ŞARA	
Bölüm 22. Meme Kanserinde Tamamlayıcı Tedavi Yöntemleri	172
Dr. Öğr. Üyesi Nevra KALKAN	
Bölüm 23. Meme Kanserinde Fitoterapi	178
Prof. Dr. Coşkun USTA	
Bölüm 24. Meme Kanseri Cerrahisi Sonrası Meme Onarımı	184
Prof. Dr. M. Sühan AYHAN, Dr. Oğuzhan KARASU	
Bölüm 25. Meme Kanseri Cerrahisi Sonrası Meme Onarımı Geçiren	
Hastanın Hemşirelik Bakımı	195
Arş. Gör. Nihal YILDIZ EMRE, Prof. Dr. Sevil GÜLER	
Bölüm 26. Erkeklerde Meme Kanseri	209
Dr. Öğr. Üyesi Saadet ÇÖMEZ, Öğr. Gör. Ebru DERELİ	
Bölüm 27. Genç Bireylerde Meme Kanseri	214
Dr. Öğr. Üyesi Burçin IRMAK	
Bölüm 28. Yaşlı Bireylerde Meme Kanseri	222
Öğr. Gör. Büşra ÇIRAK SAĞDIÇ, Doç. Dr. Figen EROL URSAVAŞ	
Bölüm 29. Gebelik, Emzirme ve Meme Kanseri	228
Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Banu ACAR GÜL, Arş. Gör. Selcan Zeynep ERGÖZ AKSOY	
Bölüm 30. Fertilite Koruyucu Yaklaşımlar	235
Öğr. Gör. Çisem BAŞTARCAN	

Bölüm 31. Metastatik Meme Kanseri Olan Hastanın Hemşirelik Bakımı	240
Arş. Gör. Aslıhan ÖZTÜRK ÇETİN, Prof. Dr. Ayla AKKAŞ GÜRSOY	
Bölüm 32. Meme Kanseri Hastasında Psikososyal Sorunlar ve Hemşirelik Yaklaşımı	245
Doç. Dr. Figen ŞENGÜN İNAN, Uzm. Hem. Yasemin NAZLI	
Bölüm 33. Meme Kanseri ve Beslenme	259
Dr. Öğr. Üyesi Rüksan ÇEHRELİ	
Bölüm 34. Meme Kanseri Sağkalım Sürecinde Yaşam Kalitesini Artırmada Hemşirenin Rolü	271
Dr. Öğr. Üyesi Hatice BALCI, Doç. Dr. Fatma ARIKAN	
Bölüm 35. Meme Kanserinde Genetik Danışmanlık	280
Doç. Dr. Selda RIZALAR, Uzm. Hem. Hatice Büşra GÜRCEN	
Bölüm 36. Meme Kanseri Tanı ve Tedavi Sürecinde Aileye Yaklaşım	293
Prof. Dr. Duygu HİÇDURMAZ	
Bölüm 37. Meme Bakım Hemşiresi ve Meme Bakım Merkezleri	302
Dr. Öğr. Üyesi Özge İŞERİ	
Bölüm 38. Meme Kanseri Hastaları İçin Dayanışma Dernekleri	309
Prof. Dr. Arzu TUNA, Arş. Gör. Ebru KARAASLAN	
Bölüm 39. Cerrahi Tedavi Sürecindeki Meme Kanseri Hastasının Bakımı: Kavram Haritası ile Olgu Sunumu	316
Öğr. Gör. Büşra ÇIRAK SAĞDIÇ, Doç. Dr. Aydanur AYDIN, Uzm. Hem. Derya SUBAŞI SEZGİN	
Bölüm 40. Meme Kanseri Cerrahisi Sonrası Meme Onarımı Sürecindeki Hastanın Bakımı: Kavram Haritası ile Olgu Sunumu	325
Arş. Gör. Nihal YILDIZ EMRE, Doç. Dr. Aydanur AYDIN, Uzm. Hem. Derya SUBAŞI SEZGİN	
Bölüm 41. Kemoterapi Sürecindeki Meme Kanseri Hastasının Bakımı: Kavram Haritası ile Olgu Sunumu	336
Arş. Gör. Dr. Zeynep DEVECİ KOÇBİLEK, Doç. Dr. Aydanur AYDIN, Uzm. Hem. Derya SUBAŞI SEZGİN	
İndeks	349

Meme Bezlerinin Embriyolojisi, Histolojisi ve Anatomisi

L. Bikem SÜZEN • Menekşe CENGİZ • Mehmet KARAGÜLLE • Seval TÜRK

Giriş

Meme dokusu morfolojik özellikleri nedeniyle önemli dokularımızdan biridir. Meme patolojilerinin özellikle de meme kanserinin mekanizmasını anlayabilmek için memenin gelişiminin, yapısının, komşuluklarının, arterial beslenmesinin, venöz drenajının ve lenfatik drenajının çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

Meme Bezlerinin Embriyolojik Gelişimi

Embriyonal gelişimin üçüncü haftasında gastrulasyon ile ektoderm, mezoderm ve endoderm olarak adlandırılan üç germ tabakası oluşmaktadır. Yüzeyde kalan ektoderm deri, deri ekleri, ter ve yağ bezleri, tırnaklar ve meme bezlerinin oluşumundan sorumludur. Memeye has progenitör hücreler 4-6. gebelik haftasında görülür.

Meme bezleri özelleşmiş ter bezleridir ve her iki cinstede gelişimleri birbirine benzer şekildedir. Meme bezleri gelişimin dördüncü haftasında, embriyonun ventral yüzeyinin her iki yanında süt çizgilerinin gelişmesiyle ortaya çıkar. Beşinci haftada süt çizgileri, süt hattı veya meme çıkıntısı haline gelir. Bu çıkıntılar koltuk altı bölgesinden kasık bölgesine kadar uzanır. İnsanda süt hattı boyunca oluşan fazladan meme uçları veya meme bezleri pektoral bölge dışında kaybolur. Eğer primitif süt hattının gerilemesinde ya da dağılımında bir yetersizlik olursa aksesuar meme dokusu oluşabilir. Altıncı haftada meme tomurcukları, epidermis altında mezenkime doğru aşağı yönlü büyümeye başlar. Kalınlaşmış ek-

toderm, alttaki mezodermin içine çöker, meme bölgesinin yüzeyi kısa sürede düzleşir ve sonunda çevredeki epidermis seviyesinin altına düşer ve meme çukurunu oluşturur.

Mezenkimal hücreler, gebeliğin 12-16. haftaları arasında meme uçlarının ve areolanın düz kas liflerine dönüşür. Her primer meme tomurcuğu, kısa süre sonra süt (laktifer) kanallarına ve bunların dallarından birçok sekonder meme tomurcuğuna dönüşür. Gebeliğin 28. haftasında, plasental seks hormonları fetal dolaşıma girer ve bu tomurcuklarda kanalların oluşumuna neden olur. Bu kanallar, meme bezi damar sisteminin daha da gelişmesiyle birincil süt kanallarını üretir. Bu süreç geç fetal döneme kadar devam eder ve yaklaşık 15-20 adet lob oluşur. Her lobda 20-40 kadar lobül bulunur. Lobüller meme bezinin esas yapısal birimini oluşturur. Her lob süt kanallarıyla meme ucuna açılır. Meme uçları doğumdan kısa bir süre sonra etrafındaki pigmentli deriyi (areola) çevreleyen bağ dokusunun gelişmesi ile belirginleşir.

Yeni doğan meme bezlerinde sadece süt kanalları gelişmiştir. Puberteye (ergenlik dönemi) kadar, erkeklerin ve dişilerin meme bezleri benzer biçimde gelişirler. Erkeklerde pubertenin başlaması ile testosteron mezenkimal hücreler üzerinde etki ederek meme bezlerinin ileri gelişimini inhibe eder ve puberteden sonra gelişim durur. Ancak erkeklerde daha sonraki yaşamlarında jinekomasti veya meme kanseri bu ilkel kanal sisteminden gelişebilir. Dişilerde ise meme bezi östrojen ve progesteron hormonlarının